

تبیین قبح اخلاقی روابط جنسی نامتعارف میان همسران^۱

سعید ضیایی فر*
مرتضی فیروزی**

چکیده

یکی از چالش‌های روابط زناشویی، مطالبات جنسی نامتعارف و غیر معمول است. روابطی که با عدم رضایت یکی از طرفین صورت می‌گیرد و حق جنسی زوجه یا زوج ضایع می‌شود. پرسش اصلی این است که آیا مطالبات جنسی نامتعارف از نظر اخلاقی ناپسند و غیر موجه است یا می‌توان از نظر اخلاقی دلیل معتبری برای توجیه آن فراهم آورد؟ در این مقاله با روش توصیفی، تحلیلی و با برشمردن برخی از مهم‌ترین مصادیق روابط جنسی نامتعارف تلاش شده است تا با دلیل نقلی و عقلی قطعی، غیر اخلاقی بودن روابط جنسی نامتعارف تبیین و اثبات شود. عدم رضایت، یکی از مولفه‌های مهم غالب روابط جنسی نامتعارف است و عناوین غیر اخلاقی دیگری مانند ایذاء، ظلم، اجبار، اضرار، تحقیر، نقض کرامت، تضييع حق، معاشرت به غیر معروف، ... بر آنها صدق می‌کند از این رو باید عناوین فوق به عنوان چارچوب‌های روابط جنسی در نظر گرفته شود تا نه حق کسی تضييع شود و نه امری غیر اخلاقی رخ دهد و نیازهای طرفین به شکل مطلوبی تأمین گردد.

واژگان کلیدی

آمیزش نامتعارف، قبح اخلاقی، همسر، رضایت.

۱. این مقاله برگرفته از رساله دکتری مرتضی فیروزی، با عنوان «چالش‌های فقه و اخلاق در حوزه روابط همسران: طبقه‌بندی و روش‌های حل آنها» می‌باشد.

*. دانشیار گروه فلسفه فقه و حقوق پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی (نویسنده مسئول). ziyaei.saeid@isca.ac.ir
**. دانشجوی دکتری مدرسی اخلاق اسلامی دانشگاه معارف اسلامی و مدرس دروس معارف اسلامی.

firoozimorteza64@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۳/۱۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱/۱۰

مقدمه

ارضای نیاز جنسی زن و مرد، یکی از کارکردهای مهم ازدواج است، خداوند حکیم این نیاز را درون انسان قرار داده است و باید پاسخ مناسب دریافت کند و شاید این عامل، نخستین عاملی باشد که همسران را به همدیگر نزدیک می‌سازد ولی ارضای نیاز جنسی از نظر عرفی، اخلاقی، فقهی، قانونی و ... بدون چارچوب و رها نیست بلکه عرف، اخلاق، فقه، قانون و ... حد و مرزهایی را برای آن تعیین کرده‌اند و براساس این برای هر یک از زوجین، حقوقی در نظر گرفته شده است.

استمتاع و بهره‌وری جنسی که فرآیندی دوطرفه می‌باشد، حقی برای زن و شوهر است که در آن باید به نیازهای هر دو طرف توجه شود و همسران در برابر حق دیگری مسئولیت دارند. (حکمت‌نیا، ۱۳۹۰: ۲۵۹) چنانچه در آموزه‌های اسلامی به آن توجه شده است و عدم توجه به خواسته‌ها و امیال یک طرف (زن یا مرد) باعث بروز اختلال و تزلزل در روابط همسران می‌شود همان‌طور که اصل برآوردن نیازهای جنسی مهم است کیفیت و روش تأمین نیازهای جنسی نیز حائز اهمیت است چراکه گاه برخی روش‌ها از جنبه‌های پزشکی، فقهی، روان‌شناختی، اخلاقی و ... به دلیل ایجاد برخی مشکلات نیازمند بازنگری است. پژوهش حاضر این موضوع را از نظر اخلاقی موردبررسی قرار می‌دهد.

از آنجاکه نیاز جنسی یکی از قوی‌ترین و شدیدترین نیازهای آدمی است ضرورت ترسیم اصول و معیارهای اخلاقی در روابط جنسی همسران را ضروری می‌نماید. ارضای افراطی و غیرمتعارف نیاز جنسی موجب سقوط انسانی و مانع رسیدن انسان به راه سعادت و کمال است. (متقی‌فر، ۱۳۸۸: ۲۸ - ۲۵) در آموزه‌های اسلامی ارضای مشروع نیاز جنسی به اندازه‌ای است که نیمی از ایمان دانسته شده است. (طبرسی، ۱۴۱۲: ۱۹۶) و بی‌اعتنایی در پاسخ دادن متعارف در روابط جنسی زوجین موجب بروز ناهنجاری‌ها در نهاد خانواده شده است؛ مانند بخش قابل توجهی از طلاق‌ها ناشی از مشکلات جنسی یا پاسخ دادن غیرمتعارف به آنها است. (قائمی، ۱۳۸۸: ۲۰۷) از این رو پرسش اصلی این است که آیا مطالبات و روابط جنسی نامتعارف از نظر اخلاقی هم ناپسند و غیرموجه است یا می‌توان از نظر اخلاقی دلیل معتبری برای توجیه آن فراهم آورد؟

پیشینه

روابط جنسی نامتعارف همسران از منظرهای گوناگونی مانند روان‌شناختی، فقهی، حقوقی، موردتوجه و بررسی پژوهشگران قرار گرفته است و مقالات متعددی چاپ شده است اما اثر مستقلی که روابط جنسی نامتعارف را بررسی و غیراخلاقی بودن آنها را تبیین کند تا آنجا که نگارندگان جستجو کرده است وجود ندارد؛

لکن در لابه‌لای برخی آثار برخی مصادیق روابط جنسی نامتعارف از منظر اخلاقی مورد انتقاد قرار گرفته است چه در سطح عمومی و چه در سطح نخبگانی که به برخی از منابع آن اشاره می‌شود. (موسوی بجنوردی، ۱۳۸۳: ۲۶۲ - ۲۶۱؛ صادقی تهرانی، ۱۳۸۶: ۹۰؛ وسمقی، ۱۳۸۷: ۶۵؛ ملکیان، ۱۳۸۸: ۳۲۸؛ نوبهار، ۱۳۸۹: ۱۹۵؛ مومن، ۱۳۹۲: ۲۵۹)

با توجه به انتقادهایی که از نمونه‌های گوناگون مطالبات و روابط جنسی نامتعارف در آثار فوق شده است، روشن می‌شود این مسئله، مسئله‌ای به روز است. در این مقاله تلاش می‌شود غیراخلاقی بودن روابط جنسی نامتعارف تحلیل و تبیین شود ولی قبل از آن باید مراد خویش را از مفاهیم کلیدی در این اثر توضیح دهیم.

قبح اخلاقی

مراد از قبح اخلاقی این است که اخلاق به زشتی، ناپسندی و ترک آن حکم می‌کند. (مسکویه، ۱۳۷۷: ۲۱۳) حکم به ترک هم گاهی به شکل لزومی است و گاهی به شکل ترجیحی است مراد از قبح اخلاقی، ترک آن به شکل لزومی است. حکم به لزوم ترک گاهی از جانب عقل است و گاه از جانب نقل است و گاه از جانب عرف است و مراد ما از حکم به لزوم ترک هم، حکم نقلی معتبر و عقلی قطعی است.

روابط جنسی

مراد از روابط جنسی هرگونه بهره‌برداری جنسی زن و شوهر از یکدیگر با هدف التذاذ است چه به صورت آمیزش باشد چه به صورت دیگری.

نامتعارف

متعارف یعنی چیزی که در میان غالب مردم رایج است به تعبیر برخی لغت‌نگاران متعارف به معنای مرسوم و متناسب با عرف و رسم یک جامعه (انوری، ۱۳۹۰: ۷ / ۶۶۴۱) در مقابل «نامتعارف»، به معنای «غیرمعمول» است (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۳ / ۲۰۱۸۴) و منشأ متعارف و نامتعارف بودن فرق می‌کند؛ گاهی آموزه‌های دینی است، گاهی پسند غالب افراد جامعه است و منشأ این پسند هم گاهی فطرت پاک خدادادی و همراهی با نظام تکوین است و گاهی نیازهای اجتماعی است و گاهی سیاست‌گذاری، فرهنگ‌سازی‌ها و تبلیغات نهادهای اجتماعی، سیاسی و ... جوامع مختلف است و گاهی ... از این‌رو نه صرف متعارف بودن، دلیلی بر حسن و پسندیده بودن آن از نظر اخلاقی است و نه صرف نامتعارف بودن، دلیلی بر قبح و ناپسند بودن آن از نظر اخلاقی است. برخی معیارهای که برای توصیف «نامتعارف» یا

«غیرعادی بودن» رفتار جنسی مطرح گردیده عبارتند از: ۱. فرد از انجام آن ناراحت و رنجور است؛ ۲. رفتاری که منجر به ارضای جنسی نگردد؛ ۳. عجیب و غریب بودن؛ ۴. رفتاری که سبب آسیب بدنی و آزردهن همسر باشد؛ ۵. رفتار جنسی به لذت متقابل رضایت‌بخش منجر نگردد. (اوحدی، ۱۳۷۹: ۱۵۱ - ۱۵۰) همچنین مطالبات جنسی نامتعارف برخلاف عرف رایج بوده است و اکثریت جامعه با انجام آن عمل همگام نیستند و از مسیر طبیعی خارج است. (انصاری، ۱۳۷۸: ۴۱)

تبیین غیراخلاقی بودن مصادیق روابط نامتعارف

روابط جنسی نامتعارف مصادیق فراوانی دارد که تبیین قبح اخلاقی همه آنها بیش از حد گنجایش یک مقاله است. از این رو ما در این مقاله تلاش می‌کنیم تا ادله‌ای برای تبیین قبح برخی از آنها مانند آمیزش مقعدی، عزل، استمتاع از صغیره و تمکین بی‌قید و شرط فراهم آوریم.

۱. آمیزش مقعدی

خداوند حکیم مجرای طبیعی و متعارف برای آمیزش و تولید مثل قرار داده است. (سید مرتضی، ۱۴۱۵: ۲۹۳) ولی استمتاع از زوجه همان‌طور که از مجرای طبیعی و متعارف امکان دارد، ممکن است به شکل غیرمتعارف صورت گیرد. (سبزواری، ۱۴۱۳: ۲۵ / ۲۸۹) در نامتعارف بودن آمیزش مقعدی، تردیدی نیست چون مجرای غیرطبیعی و غیرمعتاد است. (حلی، ۱۴۱۰: ۲ / ۶۰۶)

از این رو این حق زن و شوهر است که مطالبه آمیزش از مجرای طبیعی و متعارف از یکدیگر داشته باشند ولی غیر از آن (مانند آمیزش مقعدی) در صورتی که باعث پیدایش برخی عنوان‌ها مانند ایذاء، اجبار، اضرار، تحقیر، نقض کرامت و ... شود از نظر نقل و عقل قبیح و غیراخلاقی خواهد بود همان‌طور که در برخی روایات به برخی از این عنوان‌ها مانند ایذاء، (حر عاملی، ۱۴۰۹: ۲۰ / ۱۴۳) اجبار (طوسی، ۱۴۰۷: ۷ / ۴۱۴) تحقیر (عیاشی، ۱۳۸۰ ق: ۲ / ۲۲) اشاره شده است. افزون بر آن اصل اخلاقی - حقوقی معاشرت به معروف که قرآن کریم به آن دستور داده است (نساء / ۱۹) بر رد آن دلالت می‌کند، برخی فقهای امامیه به آن توجه کرده و به آن تذکر داده‌اند. (فاضل لنکرانی، ۱۴۲۱: ۳۲؛ روحانی، ۱۴۱۲: ۲۱ / ۷۹؛ سند بحرانی، ۱۴۲۹: ۱ / ۱۰۶ - ۱۰۵) بلکه برخی از فقیهان با استناد به اصل معاشرت به معروف آمیزش غیرمتعارف را حرام دانسته‌اند. (صادقی تهرانی، ۱۳۸۶: ۹۰) به هر حال مهم تبیین و تقریر صدق عناوین غیراخلاقی بر آنهاست که بیان می‌گردد.

۱-۱. تبیین ایذاء

روشن است که ایذاء و تحقیر انسان از نظر عقل و نقل غیراخلاقی است. (احزاب / ۵۸؛ مجلسی، ۱۴۰۳ ق:

۶۴ / ۷۱؛ ۷۱ / ۱۵۰؛ ۹۷ / ۵۰) در صورتی که زن به آمیزشی که نامتعارف است راضی نباشد و موجب اذیت و رنجش او شود از نظر اخلاقی محکوم و قبیح است. مجبور کردن زن به آمیزش مقعدی از مصادیق آزار جنسی و سوء رفتار با زوجه است. فردی از امام رضا علیه السلام می‌پرسد آمیزش مقعدی چه حکمی دارد؟ امام می‌فرماید زن مایه شادی و بازی جنسی است و نباید اذیت شود. (حرعاملی، ۱۴۰۹: ۲۰ / ۱۴۴) به تعبیر برخی فقیهان حدیث در مقام بیان حفظ و حراست از زن و عدم آزار و اذیت اوست. (شبییری زنجانی، ۱۴۱۹: ۴ / ۱۲۵۱) وارد ساختن ضرر یا آسیب‌رساندن به زن در حال مقاربت از مصادیق ایذاء است چرا که رفتاری که موجب درد جنسی و آزار همسر شود آثار مخرب روانی به همراه داشته و تنش‌های زناشویی به وجود می‌آورد. (فقیهی، ۱۳۸۷: ۳۳۹) و آمیزش مقعدی در صورت عدم رضایت یکی از مصادیق ایذاء است.

۲-۱. تبیین نقض کرامت

کرامت ذاتی از ویژگی‌های خاص انسان است که در آن انسان مورد تکریم خداوند قرار گرفته است و همه انسان‌ها بدون استثناء از آن برخوردار هستند و اموری مثل جنسیت (زن و مرد) در آن دخالتی ندارد. (اسراء / ۷۰)

نقض کرامت افراد از نظر اخلاقی ناپسند و حفظ کرامت انسان‌ها لازم است و این مسئله در روابط همسران مورد تأکید است. در روایتی اکرام زنان را نشانه بزرگی و اهانت به زنان را نشانه پستی شمرده شده است. (نوری، ۱۴۰۸: ۱ / ۴۱۲؛ پاینده، ۱۳۸۲: ۴۷۲) در صورتی که آمیزش مقعدی بدون رضایت زن باشد با کرامت انسانی زن سازگار نبوده و کاری غیر اخلاقی به‌شمار می‌آید. زیرا آمیزش مقعدی بدون رضایت زوجه، نگاه به همسر در حد کالایی است که رضایت و خواست وی ارزشی نداشته و نظر وی در آن دخالتی ندارد.

نگاه ابزاری به همسر برای برآوردن خواسته و لذت یک‌طرفه مرد از نظر اخلاقی مردود است چون استفاده ابزاری از انسان با کرامت وی ناسازگار است همچنین اگر زن لذتش در چنین روشی باشد و بخواهد با اصرار، مرد را نیز به‌سوی چنین روشی مجبور کند در این صورت نیز کرامت انسانی وی لکه‌دار می‌شود و کاری غیر اخلاقی به‌شمار می‌آید. پس هر رفتاری که به جای روش طبیعی روش دیگری را جایگزین می‌کند شرافت انسانی را مخدوش می‌سازد. بنابراین آمیزش مقعدی امری نامتعارف به‌شمار می‌آید و به این معیار نیز ناپسند است. البته لازمه چنین تبیینی این نیست که آمیزش غیر مقعدی هم بدون رضایت زوجه ناپسند باشد چراکه اگر آمیزشی متعارف بود مقتضای رضایت به ازدواج، رضایت به همه لوازمش از جمله چنین آمیزشی است ولی اگر آمیزشی متعارف نبود لازمه رضایت به ازدواج، رضایت به چنین آمیزشی نیست از این‌رو بدون رضایت زوجه ناپسند است.

۳-۱. تبیین اجبار

مجبور کردن دیگران به کاری، یا قرار دادن فرد در وضعیتی که نمی‌تواند با اراده آزاد، عملی را انجام یا ترک کند نقض خودمختاری شخص و دخالت در شئون اوست و به استقلال فرد در حق انتخاب، احترام گذاشته نمی‌شود و از نظر اخلاقی ناپسند است. اگر آمیزشی متعارف نبود و زوجه یا زوج به آن رضایت نداشت، مطالبی اجباری و دخالت در شئون او خواهد بود و از نظر اخلاقی ناپسند به شمار می‌آید و فرض هم این است که متعارف نیست تا گفته شود لازمه رضایت به ازدواج، رضایت به چنین آمیزشی است؛ از این رو بدون رضایت زوجه یا زوج ناپسند است.

۲. عزل

یکی دیگر از مصادیق روابط جنسی نامتعارف عزل است. عزل به معنای کناره‌گیری مرد از زن، و بیرون ریختن منی در خارج از رحم است. (عاملی، ۱۴۱۳: ۱۴۱)

۱-۲. تبیین ظلم

یکی از حقوق زن و شوهر حق لذت بردن کامل از یکدیگر است چه در آمیزش، چه در غیرآمیزش. رفتارهایی که به نقصان التذاذ در روابط جنسی می‌انجامد و بدون رضایت طرفین است با حقوق طرفین مغایرت دارد و حتی ممکن است موجب آزار طرف مقابل باشد از آنجاکه حق عزل در فقه به‌عنوان یکی از حقوق زوجه مطرح شده است، (جمعی از پژوهشگران، ۱۴۲۳: ۶ / ۲۱) زوجه می‌تواند از این حق خود بگذرد یا حق خود را اعمال کند، اما در صورت اصرار زوج بر عزل و عدم رضایت زوجه به این رفتار، حقی از حقوق وی را تضییع کرده است و تضییع حق ظلم است.

همچنین اصرار زوجه بر عزل و عدم رضایت زوج به این رفتار، حقی از حقوق وی را تضییع می‌کند و تضییع حق ظلم است پس عزل به‌عنوان یکی از عوامل در این زمینه مؤثر است و باعث پایین آمدن سطح بهره‌مندی زن و مرد می‌شود. آری مرد می‌تواند از این حق خود بگذرد ولی اینکه بدون رضایت همسرش باعث پایین آمدن سطح بهره‌مندی زن شود تضییع حق و ظلم در حق اوست و طبعاً ناپسند و غیراخلاقی است. همچنین زن می‌تواند از این حق خود بگذرد ولی اینکه بدون رضایت همسرش باعث پایین آمدن سطح بهره‌مندی مرد شود تضییع حق و ظلم در حق اوست و طبعاً ناپسند و غیراخلاقی است؛ افزون بر آن در روایات از عزل بدون رضایت زوجه نهی شده است. (نوری، ۱۴۰۸: ۱۴ / ۲۳۳؛ بروجردی، ۱۳۸۶: ۲۵ / ۴۶۶)

همچنین یکی از حقوق هر فردی، حق پدر شدن و حق مادر شدن است و جزء نیازهای روحی و غریزی زوجین است. اصرار بر عزل دائم از ناحیه زوجه با عدم رضایت زوج می‌تواند زوج را از این حق

محروم کند و نیز عزل دائم از ناحیه زوج با عدم رضایت زوجه می‌تواند زوجه را از این حق محروم کند. (علوی قزوینی و زارع: ۱۳۹۹ / ۲۷۳ - ۲۷۲) برخی از فقیهان درباره عزل در نکاح دائم، در صورت عدم رضایت زوجه قائل بر حرمت عزل و ثبوت دیه هستند و در وجه آن گفته‌اند که عزل منافات با حق تمتع جنسی زوجه دارد و چه بسا ممکن است باعث ایذاء زوجه گردد. (طوسی، ۱۳۶۵: ۵ / ۲۹۳؛ طباطبایی یزدی، ۱۴۱۹: ۵ / ۵۰۶؛ روحانی، ۱۴۱۲: ۲۱ / ۸۴)

۲-۲. تبیین خودخواهی

یکی از رفتارهای ناپسند اخلاقی، رفتار خودخواهانه است. (مکارم شیرازی، ۱۳۸۵: ۲ / ۴۵) اینکه انسان رفتاری داشته باشد که خودش از چیزی به گونه‌ای بهره‌بردار شود که دیگری از آن بهره‌بردار نباشد یا بهره کامل یا منصفانه نباشد - درحالی‌که هر دو می‌توانند از آن بهره کامل یا منصفانه‌ای داشته باشند - رفتاری خودخواهانه است. زن و مرد هم می‌توانند به گونه‌ای رابطه جنسی داشته باشند که هر دو از آن به صورت کامل بهره‌مند شوند ولی اگر یکی از دوطرف کاری اختیاری انجام دهد که طرف مقابل اصلاً بهره‌مند نشود یا به صورت کامل بهره‌مند نشود مسلماً رفتاری خودخواهانه خواهد بود. همچنین اگر اصل یا کمال بهره‌مندی دیگری وابسته به انجام کاری یا فراهم آوردن مقدماتی است و یکی از دو طرف آن کار را انجام ندهد یا آن مقدمات را فراهم نیآورد رفتاری خودخواهانه انجام داده است.

عزل برای همیشه از ناحیه زوج با عدم رضایت زوجه، مسلماً رفتاری خودخواهانه است چراکه زوجه را از حق مادر شدن محروم می‌کند؛ بلکه مرد می‌تواند از حق پدر شدن خودش صرف‌نظر کند ولی حق ندارد دیگری را از حق مادر شدن محروم کند و نیز اصرار بر عزل دائم از ناحیه زوجه با عدم رضایت زوج می‌تواند زوج را از این حق محروم کند؛ آری زن می‌تواند از حق مادر شدن خودش صرف‌نظر کند ولی حق ندارد دیگری را از حق پدر شدن محروم کند.

این بحث برای صورت‌هایی است که عناوینی دیگر پیش نیاید مثلاً صورتی که عزل به جهت رعایت حق مهم‌تری باشد، ناپسندی اخلاقی آن تحت الشعاع آن حق مهم‌تر قرار گرفته و رنگ خواهد باخت؛ مانند اینکه در جایی عدم عزل، باعث بارداری زن شیرده شود و بارداری زن شیرده باعث ضرر فرزند شیرخوار شود و به سلامتی یا رشد مطلوب وی آسیب برساند؛ از این رو در روایت هم آمده است: «وَلَا بَأْسَ بِالْعَزْلِ مِنَ الْمَرْضِعِ مَخَافَةَ أَنْ تَغْلِقَ فَيْضُ ذَلِكَ بِالْوَالِدِ». (نوری، ۱۴۰۸: ۱۴ / ۲۳۴) همین‌طور اگر از این حق با شرط در ضمن عقد ازدواج، درج شده باشد چون رضایت قبلی وجود دارد دیگر عناوین غیر اخلاقی بر آنها صدق نخواهد کرد؛ از این رو در روایت هم آمده است: «وَأَمَّا الْحُرَّةُ فَإِنِّي أَكْرَهُ ذَلِكَ إِلَّا أَنْ يَشْتَرطَ ذَلِكَ عَلَيْهَا حِينَ يَتَزَوَّجُهَا». (حر عاملی، ۱۴۰۹: ۲۰ / ۱۵۱) همچنین اگر هدف عقلایی مدنظر

باشد که موجه‌تر است مانند اینکه در جایی که عدم‌عزل باعث ازدیاد جمعیت بدون داشتن حداقل امکانات می‌شود. (مجلسی، ۱۴۰۳: ۱۰۱ / ۷۱)

استمتاع از صغیره

اگر ازدواج دادن صغیره به دلایلی از نظر عقلایی موجه باشد؛ مانند جایی که صغیره سرپرست مناسبی ندارد و تنها در صورتی که ازدواج داده شود می‌تواند با حداقل‌های امکانات، به زندگی ادامه دهد، روشن است آمیزش جنسی با وی قبل از بلوغ روا نیست. همچنین بهره‌گیری از وی در سایر لذت‌ها، مانند لمس نمودن با شهوت، بغل گرفتن، و تفخیز از نظر اخلاقی روا نیست.

۱-۳. تبیین نقض کرامت

روشن است که نقض کرامت افراد از نظر اخلاقی ناپسند و حفظ کرامت انسان‌ها لازم است و این مسئله در روابط همسران مورد تأکید است. (بروجردی، ۱۳۸۶: ۲۵ / ۵۳۶) بهره‌گیری از زن در سنی که او در حد قابلیت لذت بردن قرار نگرفته است، نگاه به همسر در حد کالایی است که احساسات، عواطف، خواسته‌ها و ... وی ارزشی نداشته از این‌رو در آن دخالتی ندارد و نگاه ابزاری به همسر برای برآوردن خواسته و لذت یک‌طرفه مرد است و از نظر اخلاقی ناپسند است چون استفاده ابزاری از انسان با کرامت وی ناسازگار است و کاری غیراخلاقی به‌شمار می‌آید.

۲-۳. تبیین ظلم

یکی از حقوق زن و شوهر حق لذت بردن از یکدیگر است ولی گاهی بر این لذت بردن عنوان ناپسندی بار می‌شود؛ مانند ظلم و تضييع حق در جایی که همسر زیر سن بلوغ است یا آنقدر کم سن است که به حد درک لذت بردن نرسیده است؛ در این صورت نسبت به این عمل درک و تشخیصی ندارد تا قدرت اختیار و انتخاب داشته باشد و آگاهانه و آزادانه طرف چنین تعاملی قرار گیرد و تنها ابزاری برای لذت بردن دیگری خواهد بود او نه تنها انتخابی ندارد و لذتی نمی‌برد بلکه ممکن است آزارهایی را ببیند ولی چون وی در وضعیتی نیست که آنها را بازتاب دهد و از خود دفاع بکند از این‌رو احتمال تضييع حق و ظلم در حق او هست. بلکه ممکن است پیامدهای روحی روانی در آینده برای وی به همراه داشته باشد که آثارش در بزرگسالی آشکار شود و دچار اختلال انزجار جنسی بشود. (دژکام، ۱۳۸۸: ۸۳) از این‌رو به لحاظ این آثار حتی اگر به صورت احتمالی و حتی در برخی افراد باشد احتمال تضييع حق و ظلم در حق اوست و طبعاً ناپسند و غیراخلاقی است. در روایات هم درباره کسانی که در کودکی از سوی پدرانشان تزویج داده شده‌اند

آمده است آنان در بزرگسالی اختیار تایید یا رد ازدواج را دارند چون در آن زمان آگاهی و آزادی لازم را نداشته اند.^۱ (کلینی، ۱۴۲۹: ۱۰ / ۷۷۲)

برخی از فقیهان در نقد جواز استمتاع از رضیعه، آن را خارج از اقتضای عقد نکاح دانسته‌اند. (خمینی، ۱۳۷۶: ۲ / ۳۴۴) و عقلاء برخی از اقسام استمتاع را نسبت به کودک شیرخوار تقبیح می‌کنند؛ لذا ادله عام استمتاع از زوجه، انصراف به متعارف عندالعقلاء دارد و کودک شیرخوار را شامل نمی‌شود. (مکارم شیرازی، ۱۴۲۴: ۲ / ۱۳۵)

۳-۳. تمکین بی‌قید و شرط

از جمله وظایف که برای زن ذکر شده تمکین در برابر شوهر است گاهی چنین تصور می‌شود که این تمکین هیچ‌گونه محدودیتی ندارد هرچند که خارج از متعارف باشد؛ مثلاً زن باید امکان بهره‌گیری جنسی بدون هیچ‌گونه محدودیت اعم از زمان، مکان و ... را برای شوهرش فراهم آورد بلکه گاهی ظاهر برخی تعبیرها چنین است که نفقه در صورتی بر مرد واجب می‌شود که زن امکان بهره‌برداری مرد را در هر زمان و مکانی فراهم آورد. (طباطبایی، ۱۴۱۸: ۱۲ / ۱۶۴) به جز در مواردی که زوجه عذر شرعی یا عقلی داشته باشد اگر زوجه رضایت به عمل زناشویی را به مکانی دیگر (غیر از مکانی که شوهر تقاضا کرده است) یا زمانی دیگر (غیر از زمانی که شوهر تقاضا کرده است) واگذار کند تمکین حاصل نشده است. (حلی، ۱۴۰۸: ۲ / ۲۹۱؛ نجفی، ۱۴۲۱: ۱۶ / ۲۲۶)

۴-۳. تبیین نقض معاشرت به معروف

اصل معاشرت به معروف اصلی اخلاقی است، که در آن اساس معاشرت بین همسران را معاشرت به معروف ذکر می‌کند.^۲ معروف به معنای شناخته شده از روی عقل، عرف و شرع است. (راغب اصفهانی، ۱۴۲۸: ۳۳۴؛ مصطفوی، ۱۳۶۸: ۸ / ۱۱۶) از آنجاکه روابط جنسی مطلوب با مشارکت و همراهی زوجین معنا پیدا می‌کند توجه به آمادگی روحی و روانی همسر از شرایط مهم برقراری رابطه جنسی می‌باشد. (ابن‌بابویه، ۱۴۱۳ ق: ۳ / ۵۵۹)

لزوم تمکین بی‌قید و شرط زوجه به این معنا نیست که احساسات و آمادگی زوجه نادیده گرفته شود چرا که استمتاع و بهره‌وری جنسی امری طرفینی است، همان‌گونه که زوجه مکلف به تمکین می‌باشد زوج نیز مکلف است به تمایلات جنسی زوجه به‌طور متعارف توجه کند. (نوبهار، حسینی، ۱۳۹۷: ۸۱) در

۱. سَأَلَتْ أَبَا جَعْفَرٍ ع عَنْ غُلَامٍ وَ جَارِيَةٍ زَوَّجَهُمَا وَ لَبَّانَ لَهُمَا وَ هُمَا غَيْرُ مُدْرَكَيْنِ فَقَالَ النِّكَاحُ جَائِزٌ وَ أَيُّهُمَا أَدْرَكَ كَانَ لَهُ الْخِيَارُ.

۲. وَ عَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنَّ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَ يَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا. (نساء / ۱۹)

صورت عدم تمایل زوجه به رابطه جنسی و اجبار او از طرف زوج، از مصادیق سوء معاشرت به معروف می‌باشد که از نظر اخلاقی پذیرفته شده نیست از فرمان و تدبیر عقل خارج شود. طبق اصل معاشرت به معروف، باید به خواست و تمایل منطقی زوجه نیز اهمیت داده شود.

برخی فقیهان در شرایط تحقق تمکین علاوه بر نبود مانع شرعی و عقلی نبود مانع عرفی را نیز اضافه کرده‌اند؛ بنابراین در زمانی که زوجه یکی از خویشان خود را از دست داده است و از لحاظ روحی و روانی در وضعیت مناسبی قرار ندارد، یا در مکان نامناسبی مانند جایی که در دسترس عموم است و ... شوهر مطالبه تمکین داشته باشد و زوجه ممانعت کند، دلیل بر عدم تسلیم نیست چون اطلاق ادله به فرد متعارف انصراف دارد. (مکارم، ۱۴۲۴: ۵ / ۱۸ - ۱۷) براساس این برخی از فقیهان حق استمتاع مطلق مرد را محدود و مقید به معاشرت به معروف دانسته‌اند. (شمس‌الدین، ۱۹۹۶ م: ۳ / ۹۳) و ادله لزوم معاشرت به معروف روابط جنسی نامتعارف را نفی می‌کند. (مکارم، ۱۳۹۰: ۳ / ۴۴۲؛ موسوی بجنوردی، حسینی، ۱۳۹۵: ۳۶)

در متون دینی به برخی شرایط روانی، مکانی و زمانی در هنگام آمیزش سفارش شده است. داشتن آرامش روانی و دوری از موقعیت‌های که آرامش زوجین را به هم می‌زند توصیه شده است. (ابن بابویه، ۱۳۷۸ ق: ۱ / ۶۷) در صورتی که زن آرامش نداشته باشد بلکه اضطراب داشته باشد میل جنسی در او ایجاد نخواهد شد. (فقیهی، ۱۳۸۷: ۲۶۸) به مردان توصیه شده است هنگام برقراری روابط جنسی از عجله پرهیزند و مقدمات آمیزش را به خوبی فراهم کنند و به نیازهای زنان توجه داشته باشند. (حرعاملی، ۱۴۰۹: ۲۰ / ۱۱۷) همچنین هرگونه شتابزدگی در حال آمیزش نهی شده است. (کلینی، ۱۴۲۹: ۱۱ / ۳۰۹) در روایتی امام علی علیه السلام می‌فرماید آمیزش جنسی مرد با همسر خود قبل از فراهم آوردن مقدمات، مصداق جفا است. (حرعاملی، ۱۴۰۹: ۲۰ / ۱۱۹)

۳-۵. تزییع حق تمتع جنسی

در متون فقهی همان‌گونه که برای زوج حق تمکین تعیین شده است برای زوجه نیز حق تمتع جنسی قرار داده شده است. (حلی، ۱۴۰۸: ۲ / ۲۱۴) و طرفین در برابر حق دیگری مسئولیت دارند. (حکمت‌نیا، ۱۳۹۰: ۲۵۹) بهره‌گیری جنسی از زوجه بدون توجه به شرایط زمانی، مکانی و روانی زوجه، استفاده ابزاری از همسر است به طوری که احساسات، و تمایل او نادیده گرفته می‌شود و تنها وسیله‌ای برای ارضاء غریزه جنسی می‌باشد که با اهداف نکاح منافات دارد. صرفاً رابطه‌ای یک‌سویه است که منجر به تزییع حق همسر و ظلم در حق اوست که از نظر اخلاقی نادرست است. همچنین اجازه ندادن به رضایت زوجه، برای فعالیت جنسی به این معناست که به استقلال و شخصیت او احترام گذاشته نمی‌شود و فعالیت

جنسی که برخلاف تمایلیش است بر او تحمیل می‌شود و حالت اجباری پیدا می‌کند؛ درحالی‌که رضایت از عوامل مهم روابط زناشویی می‌باشد.

۶-۳. تحقیر

یکی از رفتارهای غیر اخلاقی تحقیر دیگران است. (نراقی، ۱۳۷۸: ۴۷۲) در بیشتر مصادیق روابط جنسی نامتعارف می‌توان ردپای رفتارهای تحقیرآمیز را یافت. طبق آموزه‌های اسلامی روابط همسران براساس احترام و تکریم متقابل باید شکل بگیرد. تمکین بدون قید و شرط، در نظر نگرفتن وضعیت روحی و روانی زوجه یا شرایط زمانی و مکانی است و در واقع انجام رفتاری است که به احساسات و آمادگی زوجه احترام گذاشته نمی‌شود و موجب نقض خودمختاری فرد و نقض کرامت انسانی زوجه است. در متون دینی نسبت به رفتارهای نادرستی که باعث احساس تحقیر و بی‌احترامی به زوجه باشد نهی شده است. (ری‌شهری، ۱۳۸۹: ۴۲۵) درحالی‌که رفتار مطلوب در فعالیت جنسی از نظر اخلاقی مشارکت توافقی زوجین می‌باشد که برای طرفین لذت‌آور و همراه با رضایت‌مندی باشد چنانچه در حدیثی ویژگی توافقی پذیری مرد با همسر خود از ضروریات زندگی مشترک شمرده شده است. (حرانی، ۱۴۰۴: ۲۲۳)

نتیجه

در این مقاله با نقدهایی که امروزه مطرح است تلاش شد روابط جنسی نامتعارف از منظر اخلاقی مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد. برخی نتایج بدست آمده از این مقاله به قرار ذیل است:

۱. یکی از کارکردهای اساسی خانواده ارضای مشروع نیاز جنسی در چارچوب نظام اخلاق اسلامی است. رعایت نکردن ضوابط اخلاقی تعیین شده کارکرد خانواده را تحت تأثیر قرار می‌دهد و استحکام خانواده را متزلزل می‌کند.

۲. روابط زناشویی متعارف، فعالیتی است که مستلزم ارضای مشترک اخلاق‌مدار است و به خواست هر یک از زوجین اهمیت داده می‌شود و تعیین مرزهای روابط زناشویی بر عهده نقل معتبر و عقل قطعی است ولی در روابط جنسی نامتعارف تنها لذت بردن یکی از طرفین (مرد و زن) موردتوجه قرار می‌گیرد و کسب لذت جنسی طرف دیگر نادیده گرفته می‌شود که این نوع نگاه به همسر نگرش غیراخلاقی است که به خواست و انتخاب او توجه نمی‌شود و صرفاً وسیله‌ای برای حصول شهوت یکی از طرفین می‌باشد.

۳. یکی از مؤلفه‌های مهم روابط جنسی نامتعارف عدم رضایت زوجه می‌باشد که تقریباً در بیشتر مصادیق روابط نامتعارف مورد تأکید است از آنجاکه اساس روابط زناشویی ماهیت داوطلبانه دارد اجبار همسر، رضایت زوجه را در روابط نامتعارف نفی می‌کند و این از نظر اخلاقی نادرست است.

۴. سامان بخشیدن به روابط جنسی همسران از وظایف مهم فقه و اخلاق به شمار می آید. مطالبه جنسی نامتعارف دچار چالش‌های جدی اخلاقی است؛ مانند ظلم، نقض کرامت انسانی، ایذاء، تحقیر، اجبار، نقض معاشرت به معروف، و احکام فقهی نمی‌تواند نسبت به آن بی‌تفاوت باشند.

۵. ارضای نیاز زوج نیز مورد اهتمام آموزه‌های دینی بوده است و در شریعت برای زن نیز حق جنسی قرار داده شده است و درباره آن به مردان سفارش شده مسائل عاطفی و آمادگی برای برقراری رابطه جنسی را در نظر بگیرند.

منابع و مآخذ

قرآن کریم.

۱. ابن بابویه، محمد بن علی، ۱۳۷۸ ق، *عیون أخبار الرضا*، تهران، جهان، چ ۱.
۲. ابن بابویه، محمد بن علی، ۱۴۱۳ ق، *من لا یحضره الفقیه*، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چ ۲.
۳. انصاری، مسعود، ۱۳۷۸، *روان‌شناسی جرایم و انحرافات جنسی*، تهران، اشراقی.
۴. انوری، حسن، ۱۳۹۰، *فرهنگ بزرگ سخن*، ج ۷، تهران، سخن.
۵. اوحدی، بهنام، ۱۳۷۹، *تمایلات و رفتارهای جنسی طبیعی و غیر طبیعی انسان*، اصفهان، آتروپات.
۶. بروجردی، سید حسین، ۱۳۸۶، *جامع احادیث الشیعة*، تهران، فرهنگ سبز، چ ۱.
۷. پاینده، ابوالقاسم، ۱۳۸۲، *نهج الفصاحة*، تهران، دنیای دانش، چ ۴.
۸. جمعی از پژوهشگران، ۱۴۲۳ ق، *موسوعة الفقه الاسلامی طبقاً لمذهب أهل البيت*، قم، مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت علیهم‌السلام، چ ۱.
۹. حر عاملی، محمد بن حسن، ۱۴۰۹، *تفصیل وسائل الشیعة إلى تحصیل مسائل الشریعة*، قم، مؤسسه آل‌البیت علیهم‌السلام، چ ۱.
۱۰. حرانی، حسن بن شعبه، ۱۴۰۴، *تحف العقول عن آل الرسول* علیهم‌السلام، قم، مؤسسه اسلامی، چ ۲.
۱۱. حکمت‌نیا، محمود، ۱۳۹۰، *حقوق زن و خانواده*، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چ ۱.
۱۲. حلی، ابن‌ادریس، ۱۴۱۰، *السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی*، قم، مؤسسه نشر اسلامی، چ ۲.
۱۳. حلی، جعفر بن حسن، ۱۴۰۸، *شرائع الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام*، قم، مؤسسه اسماعیلیان.
۱۴. خمینی، سید مصطفی، ۱۳۷۶، *مستند تحریر الوسیلة*، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه‌السلام.
۱۵. دژکام، محمدرضا، ۱۳۸۸، *روان‌شناسی اختلال‌های جنسی*، تهران، پویا.

۱۶. دهخدا، علی اکبر، ۱۳۷۷، *نعت نامه دهخدا*، تهران، دانشگاه تهران.
۱۷. راغب اصفهانی، حسین، ۱۴۲۸، *المفردات فی غریب القرآن*، بیروت، دار المعرفه.
۱۸. روحانی، محمدصادق، ۱۴۱۲، *فقه الصادق علیه السلام*، قم، دار الکتب مدرسه امام صادق علیه السلام، چ ۱.
۱۹. ری شهری، محمد، ۱۳۸۹، *تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث*، قم، مؤسسه علمی فرهنگی دار الحدیث، چ ۲.
۲۰. سبزواری، سید عبدالاعلی، ۱۴۱۳، *مهذب الأحكام*، قم، مؤسسه المنار، چ ۴.
۲۱. سند بحرانی، محمد، ۱۴۲۹، *سند العروة الوثقی (کتاب النکاح)*، قم، مکتبه فدک، چ ۱.
۲۲. سید مرتضی، علی، ۱۴۱۵، *الاتصار*، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چ ۱.
۲۳. شبیری زنجانی، سید موسی، ۱۴۱۹، *کتاب نکاح*، قم، مؤسسه پژوهشی رای پرداز.
۲۴. شمس الدین، محمدمهدی، ۱۹۹۶ م، *حقوق الزوجیه*، بیروت، مؤسسه الدولیه للدراسات و النشر.
۲۵. صادقی تهرانی، محمد، ۱۳۸۶، *تگرشی جدید بر حقوق بانوان در اسلام*، تهران، امید فردا، چ ۱.
۲۶. طباطبایی یزدی، سید محمد کاظم، ۱۴۱۹، *العروة الوثقی (المحشی)*، ۵ جلد، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چ ۱.
۲۷. طباطبایی، سید علی بن محمد، ۱۴۱۸، *ریاض المسائل فی تحقیق الاحکام بالدلائل*، قم، مؤسسه آل البيت علیه السلام لاحیاء التراث، چ ۱.
۲۸. طبرسی، حسن بن فضل، ۱۴۱۲، *مکارم الأخلاق*، قم، الشریف الرضی، چ ۴.
۲۹. طوسی، محمد بن الحسن، ۱۳۶۵، *الخلاص*، قم، جماعة المدرسین فی الحوزة العلمية مؤسسة الاسلامی.
۳۰. طوسی، محمد بن الحسن، ۱۴۰۷، *تهذیب الأحکام*، تهران، دار الکتب الاسلامیه، چ ۴.
۳۱. عاملی، یاسین عیسی، ۱۴۱۳، *الاصطلاحات الفقهیه فی الرسائل العملية*، بیروت، دار البلاغة للطباعة.
۳۲. علوی قزوینی، سید علی و مریم زارع، ۱۳۹۹، «واکاوی حقوق زوجه در فرزندآوری با استناد به حق سلطنت بر بدن»، *نشریه فقه و حقوق خانواده*، ش ۷۲.
۳۳. عیاشی، محمد بن مسعود، ۱۳۸۰ ق، *تفسیر العیاشی*، تهران، مکتبه العلمية الاسلامیه چ ۱.
۳۴. فاضل لنکرانی، محمد. ۱۴۲۱، *تفصیل الشریعة (النکاح)*، قم، مرکز فقه الأئمة الأطهار علیه السلام، چ ۱.
۳۵. فقیهی، علی نقی، ۱۳۸۷، *تربیت جنسی: مبانی، اصول و روش ها از منظر قرآن و حدیث*، قم، مؤسسه علمی فرهنگی دار الحدیث، چ ۱.
۳۶. قائمی، علی، ۱۳۸۸، *نظام حیات خانواده در اسلام*، تهران، انجمن اولیاء و مربیان، چ ۱۱.

۳۷. کلینی، محمد، ۱۴۲۹، *الکافی*، قم، دار الحدیث، چ ۱.
۳۸. متقی فر، غلامرضا، ۱۳۸۸، *درآمدی بر نظام اخلاق جنسی در اسلام*، قم، مؤسسه امام خمینی علیه السلام، چ ۱.
۳۹. مجلسی، محمدباقر، ۱۴۰۳، *بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار*، بیروت، دار إحياء التراث العربی، چ ۲.
۴۰. مسکویه، ابوعلی، ۱۳۷۷، *الحکمة الخالدة*، تصحیح عبدالرحمن بدوی، تهران، دانشگاه تهران، چ ۲.
۴۱. مصطفوی حسن، ۱۳۶۸، *التحقیق فی کلمات القرآن الکریم*، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۴۲. مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۸۵، *اخلاق در قرآن*، قم، مدرسه امیر المومنین علیه السلام، چ ۴.
۴۳. مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۹۰، *أنوار الفقاهة (کتاب النکاح)*، قم، الامام علی بن أبی طالب علیه السلام.
۴۴. مکارم شیرازی، ناصر، ۱۴۲۴، *کتاب النکاح*، گردآورنده مسعود مکارم، و محمدرضا حامدی. قم، مدرسه الامام علی بن أبی طالب علیه السلام.
۴۵. ملکیان، مصطفی، به کوشش سعید ضیایی فر، ۱۳۸۸، *تأثیر اخلاق در اجتهاد*، (گفت و گو با جمعی از اساتید حوزه و دانشگاه) قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
۴۶. موسوی بجنوردی، سید محمد و سیده شهناز حسینی، ۱۳۹۵، «نشوز زوجه در فقه و حقوق با رویکردی بر آرای امام خمینی»، *نشریه متین*، ش ۷۰.
۴۷. موسوی بجنوردی، سید محمد، ۱۳۸۳، «حقوق زنان»، *نشریه متین*، ش ۲۳ و ۲۴.
۴۸. مومن، رقیه السادات، ۱۳۹۲، *جایگاه و محدوده حقوق جنسی زوجین (در فقه امامیه و حقوق ایران)*، تهران، دانشگاه امام صادق علیه السلام، چ ۱.
۴۹. نجفی، محمدحسن، ۱۴۲۱ ق، *جواهر الکلام*، قم، مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی.
۵۰. نراقی، احمد، ۱۳۷۸، *معراج السعادة*، قم، هجرت.
۵۱. نوبهار، رحیم، ۱۳۸۹، *اهداف مجازتها در جرایم جنسی*، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، چ ۱.
۵۲. نوبهار، رحیم، و سیده ام البنین حسینی، ۱۳۹۷، «حدود روابط جنسی زن و شوهر در چارچوب قاعده معاشرت به معروف»، *نشریه خانواده پژوهی*، ش ۵۳.
۵۳. نوری، حسین بن محمد تقی، ۱۴۰۸، *مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل*، قم، مؤسسه آل البيت علیهم السلام، چ ۱.
۵۴. وسمقی، صدیقه، ۱۳۸۷، «زن، فقه، اسلام»، تهران، صمدیه.